

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Шеремети Катерини Борисівни
на тему «Структурно-семантичні та функційні особливості термінології фахової
мови вищої освіти США»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 03 – Гуманітарні науки
за спеціальністю 035 – Філологія

Актуальність теми дисертації.

Активна інтеграція України в світовий освітній та науковий простір передбачає ґрунтовне вивчення особливостей освітніх систем зарубіжних країн і впровадження найбільш цінних здобутків у вітчизняний навчальний процес. Передусім це стосується галузі вищої освіти, яка сьогодні відіграє ключову роль для забезпечення сталого розвитку країни і спрямована на якісну підготовку фахівців відповідно до професійних та міжнародних стандартів і потреб суспільства. У цьому аспекті особливої уваги заслуговує саме досвід США як передової країни з високим рівнем організації освітнього процесу у вищій школі, пріоритетні здобутки якого можна буде застосовувати у вітчизняній системі вищої освіти.

Одним із першочергових завдань ВНЗ сьогодні є навчання і виховання високоосвіченого конкурентноспроможного спеціаліста у певній галузі знань чи науки, який вільно оперує фаховою термінологією та ефективно використовує її для розв'язання професійних й академічних завдань. У цьому контексті особливої актуальності набувають лінгвістичні розвідки в річищі термінознавства, до яких належить і розглядувана дисертація, присвячена дослідженню структурно-семантичних та функційних особливостей термінології фахової мови вищої освіти США. Термінологічна лексика становить суттєву частину словникового складу мови, завдяки якому вона стає інформативно насиченішою та багатшою. Комплексний підхід до вивчення термінології фахової мови вищої освіти США сприяє не тільки збагаченню мовознавства, але й робить вагомий внесок у поступальний розвиток галузі вищої освіти України відповідно до міжнародних практик та стандартів. Таким чином, актуальність обраної теми не викликає сумніву.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Дисертація є новаторською за своїм задумом та виконанням, наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- чітко сформульовано постановку наукової проблеми та вдало обрано предмет аналізу (структурно-семантичні і функційні особливості вживання термів фахової мови вищої освіти США) і об'єкт дослідження (англомовна термінологія фахової мови вищої освіти США). Наукова новизна рецензованої роботи полягає саме у комплексному підході до проблеми визначення і аналізу фахової мови вищої освіти США не тільки на структурно-семантичному, але й на функційному рівнях, проведеному в руслі сучасних лінгвістичних досліджень.

- детально роз'яснено та уточнено базові поняття, якими дисертантка оперує у роботі, а саме «фахова мова галузі вищої освіти США», «термін фахової мови вищої освіти США», «термінологія фахової мови вищої освіти США», «фаховий текст галузі вищої освіти США»; подано власне трактування вищезазначених понять;

- запропоновано авторську періодизацію найважливіших етапів розвитку фахової мови, що вивчається; обґрунтовано встановлені межі кожного із періодів; схарактеризовано тенденції, які були визначальними у процесі її формування та збагачення;

- уперше здійснено спробу докладного і поглибленого аналізу термінологічних одиниць фахової мови вищої освіти США, з акцентом на їх структурно-семантичних та функційних особливостях. Виділено і схарактеризовано різні типи термінів у складі досліджуваної терміносистеми. Новим та креативним видається виокремлення головних тематичних груп, а також лексико-семантичних підгруп термінів, що вивчаються. Особливу увагу приділено аналізу найбільш продуктивних способів творення термінологічних одиниць, а також групуванню термінів відповідно до їх структури. Запропоновано класифікацію типових моделей термінів, визначено ступінь їх продуктивності.

- багатостороннє вивчення різножанрових фахових текстів дало змогу дисертантці скомплектувати основний корпус англomовних термінологічних одиниць, які функціонують у сфері вищої освіти США. Досліджувані терміни систематизовано та упорядковано, на основі чого укладено термінологічний словник з перспективою подальшого практичного використання отриманих здобутків в освітньому процесі і лексикографічній практиці.

Обґрунтованість та достовірність основних положень і висновків дисертації забезпечується опрацюванням достатньої бази теоретичних джерел, а також вдало обраною методикою дослідження, яку представлено цілком вичерпно. Варто підкреслити, що Катерина Борисівна послуговувалась комплексним ресурсом дослідження та здійснювала вибірку із широкої джерельної бази, яка включала різножанрові фахові тексти, словники, глосарії та довідники, що відкрило нові можливості для дослідження і сприяло обґрунтованості його результатів.

Основні результати дисертаційної роботи відображено в публікаціях (левова частка яких є одноосібними), які достатньою мірою відображають положення та зміст дисертації. Заслуговує на схвалення апробація результатів на п'яти конференціях.

Отже, поставлене наукове завдання виконано у дисертаційній роботі повністю, обраний об'єкт дослідження вивчено глибоко та всебічно, результати представлено послідовно, наукові положення, висновки і рекомендації сформульовано чітко та аргументовано, що свідчить про те, що здобувачка повною мірою оволоділа методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Шеремети К.Б. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми Філологія.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям мовознавчих досліджень галузі термінознавства.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Шеремети Катерини Борисівни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело. Ознаки порушення дисертанткою академічної доброчесності відсутні.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою з використанням наукового стилю писемного мовлення. Вона відповідає як змістовим, так і формальним вимогам до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Тема дисертації актуальна, пов'язана з науковою темою, над якою працює колектив кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Взявши за мету встановити закономірності актуалізації англomовних термінів фахової мови вищої освіти США на основі визначення характерних структурно-семантичних і функційних особливостей вживання термінів у фахових текстах різних типів, дисертантка здійснила комплексне дослідження термінології вищезазначеної фахової мови, проаналізувала та детально схарактеризувала терміни, які функціонують у її межах, запропонувала їх класифікацію, виокремивши сім тематичних груп термінів, а також структурні типи найбільш чисельних термінологічних одиниць і їх моделі. Обрана методика кількісного аналізу дозволила визначити продуктивність термінів і частотність їх вживання.

Наукова розвідка Шеремет Катерини Борисівни оформлена відповідно до чинних стандартів. Робота логічно продумана, добре структурована та викладена. Рецензована дисертація складається з вступу, 4 розділів, висновків, списку літератури та додатків, які містять укладений авторкою термінологічний словник. Загальний обсяг дисертації 289 сторінок.

У вступі розкрито сутність проблеми, яка вивчається, обґрунтовано вибір предмета та об'єкта дослідження, акцентовано увагу на її актуальності і новизні, виразно наведено результати апробацій, структурні елементи роботи, а також чітко сформульовано мету та завдання, які поетапно і доказово розкриваються в ході наукового аналізу. Значну увагу приділено характеристиці методів дослідження і їх призначення, аргументованому опису теоретичного значення рецензованої роботи для термінознавства, лексикології, текстології та її практичної цінності.

Перший розділ дисертації «Теоретичні засади дослідження фахової мови вищої освіти США в аспекті її термінології» містить авторський аналіз теоретичних проблем дослідження таких понять як «фахова мова», «термін», «фаховий текст», тощо з опорою на праці відомих іноземних (М. Халлідей, Л. Хоффманн, Дж. Сейгер, М.Т. Кабре, Р. Глезер) та вітчизняних (А.Л. Міщенко,

І.М. Кочан, Т.Р. Кияк, Е.Ф. Скороходько, І.Б. Павлюк) мовознавців. Здобувачка формулює основні теоретичні положення праці; здійснює аналіз підходів до проблеми змісту поняття “термін” та його функціональних особливостей; пропонує власну дефініцію базовим поняттям, якими вона послуговується у роботі. Крім того у першому розділі детально розглянуто історичні етапи формування та розвитку терміносистеми фахової мови вищої освіти США, а також запропоновано авторську періодизацію основних етапів даного процесу, виокремлено чіткі межі наведених періодів, встановлено і схарактеризовано найпродуктивніші з них. Авторка глибоко проникла у наукову проблематику вивчення і класифікації фахових текстів і прийшла до висновку, що у процесі їх дослідження слід брати до уваги різні канали фахової комунікації, надаючи особливого значення мультимодальним текстам, які охоплюють множинності семіотичних ресурсів, що залучаються до процесу комунікації.

У другому розділі “Методологія дослідження термінології фахової мови вищої освіти США” містяться методологічні засади дослідження та методика аналізу термінів з акцентом на вивченні їх структури, семантики і особливостей функціонування. Дисертанткою обґрунтовано застосовані у процесі дослідження методи, чітко описано емпіричну базу та аргументовано вибір джерел дослідження (сучасних і традиційних), окреслено критерії відбору фахових текстів та веб-сайтів закладів вищої освіти США. Вдало розплановано етапи наукового дослідження та описано застосовані методи і прийоми, що сприяло добрій організації і послідовності викладу наступних двох розділів дисертації.

Третій розділ рецензованої роботи “Композиційно-структурні характеристики терміносистеми фахової мови вищої освіти США” присвячено вивченню структури досліджуваної термінологічної системи, а також класифікації термінів, які входять до її складу, з точки зору їх тематичного групування, особливостей будови та словотворення. Вихідним положенням розділу є розподіл термінологічних одиниць фахової мови вищої освіти США на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькоспеціальні, з їх подальшою класифікацією за тематичними групами. Катерина Борисівна відзначається ретельністю у процесі вибору термінологічних одиниць, систематизації і групуванню термінів, а також у наведенні прикладів. Подано розлогу характеристику тематичних груп та лексико-семантичних підгруп фахових термінологічних одиниць, структурних типів термінів. Авторка здійснює ґрунтовний аналіз основних способів творення термінів, виділяє найбільш та найменш продуктивні шляхи побудови термінологічних одиниць галузі. На особливу увагу та позитивний відгук заслуговує виокремлення структурних моделей термінів, визначення ступеня їх продуктивності. Імпонує те, що дисертантка ефективно застосовує методику кількісного аналізу термінологічних одиниць, наочно демонструє кількісне та відсоткове співвідношення різних типів і моделей термінів, що без сумніву засвідчує достовірність отриманих результатів.

У четвертому розділі “Лексико-семантичні та функційні параметри терміносистеми фахової мови вищої освіти США”, Катерина Борисівна демонструє процеси семантичного творення термінологічних одиниць, які вивчаються – термінологізації, метафоризації, метонімічного перенесення значення слова. Безсумнівним здобутком дисертантки є виявлення семантичних відношень між лексичними одиницями фахової мови вищої освіти США, що

дозволяє чіткіше зрозуміти принципи функціонування таких мовних одиниць та їх місце у досліджуваній терміносистемі. Вагомої релевантності набуває дослідження фахових текстів, з метою подальшого групування термінів в аспекті їх функціонування. Здійснено корпусний аналіз термінологічного апарату галузі, виокремлено ключові терміни, описано їх сполучуваність, визначено частотність вживання термінологічних одиниць у чотирьох створених корпусах на основі освітніх каталогів чотирьох закладів вищої освіти США.

Висновки до кожного з розділів і загальні є вичерпними та інформативними, базуються на основних положеннях дисертації і свідчать про те, що авторці вдалось розв'язати поставлені у роботі завдання. Дослідження оформлене належним чином, виклад матеріалу послідовний та логічний. Проведений різноаспектний і ґрунтовний аналіз структури, семантики, особливостей творення та функціонування вокабуляру у складі терміносистеми фахової мови вищої освіти США. Достовірність висновків підтверджує вдало підібраний ілюстративний матеріал, наявність таблиць, рисунків.

Значний обсяг джерельної бази, застосування комплексної методики дослідження, належний науково-методичний рівень аналізу та опису термінів, аргументована систематизація і класифікація термінологічних одиниць галузі свідчать про те, що дисертація Шеремет К.Б. є завершеним комплексним дослідженням.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 13 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 7 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 1 стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Scopus.

Також результати дисертації були апробовані на 5 наукових фахових конференціях.

Таким чином, наукові результати описані в дисертаційній роботі повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи:

- у підрозділі 1.3. дисертантка акцентує увагу на дослідженні поняття фахового тексту (с. 50-52), критеріїв визначення фахового тексту (с. 53-54) та аналізі сучасних лінгвістичних підходів до класифікації фахових текстів (с. 54-58), доходячи до того висновку, що проблема типології текстів досі залишається не вирішеною, і що у системі фахових текстів доцільно урахувувати різні канали фахової комунікації (с. 59), серед яких домінуючим у площині вищої освіти США є «цифрова опосередкована комунікація». Проте варто було б дати додаткові роз'яснення щодо того, які критерії були визначальними для Вас при виборі текстів для аналізу? Якою є вагомість інших джерел, що містять фахові тексти галузі вищої освіти США і яку частку вони займають у Вашій науковій розвідці?

- у підрозділі 4.1. авторка описує семантичний спосіб термінотворення в межах терміносистеми фахової мови вищої освіти США, характеризуючи процес метонімічного перенесення значення (підрозділ 4.1.2, с. 137), і робить висновок

про те, що виокремлені у фахових текстах терміни-епоніми утворені в результаті метонімічного перенесення імені науковця чи педагога. Хотілося б уточнити як Ви визначаєте терміни-епоніми? До якої категорії термінів їх відносите? Чи не прослідковувались інші способи утворення вищезгаданих термінологічних одиниць, зокрема морфологічний та синтаксичний, які є одними із найпродуктивніших в процесі творення епонімічних найменувань?

- в основі будь-якої термінологічної системи є термінологія, утворена на власному мовному ґрунті, проте, на думку багатьох вчених, зокрема А.С. Д'якова, Т.Р. Кияка, З.Б. Куделько зростання словникового складу мови за рахунок наукової термінології обов'язково супроводжуються процесом запозичення окремих іншомовних слів, особливо разом із запозиченням відповідного наукового поняття. Поповнення термінологічного апарату галузевих термінологій нерідко відбувається за рахунок запозичення іншомовних слів та міжнародних терміноелементів. Варто зауважити, що проблема запозичень, як одного з ефективних засобів творення термінологічних одиниць, є недостатньо висвітленою у роботі, в той час як про їх присутність у структурі фахової мови вищої освіти США свідчить наведені приклади у Додатку А (с. 213-220);

- при всій об'ємності матеріалу дослідження, ретельному добору текстів та здійсненій вибірці термінів, поза увагою Катерини Василівни залишилась така категорія лексичних одиниць – як неологізми, тобто нові слова чи вислови, які з'являються в мові на певному етапі її розвитку. Поява неологізмів у галузевих терміносистемах (термінологічна система фахової мови вищої освіти США не є винятком, на нашу думку) є одним із процесів лексико-семантичного словотворення, що зумовлене невинним розвитком різних галузей науки, новітніх технологій, інструментів та способів отримання інформації, появою нових реалій, які потребують відображення в мові. Термінологічні неологізми збагачують фахові мови і задовольняють комунікативні потреби галузевих фахівців. На жаль у рецензованій дисертації відсутній аналіз термінів-неологізмів у структурі фахової мови вищої освіти США, дослідження яких теж є частиною функційного підходу до вивчення мови на сучасному етапі її використання і спрямоване на аналіз факторів появи та шляхів формування нових термінів, співвіднесенням їх із потребами певних соціальних груп, з метою їх подальшої систематизації і класифікації;

- не зважаючи на те, що стиль тексту роботи загалом викликає позитивне враження, подекуди наявні: завеликі абзаци (с.71-72, с. 83-84, с. 86, с. 87.); пунктуаційні (с. 78, с. 117) і друкарські (с. 35, с. 47, с. 56, с. 67, с. 71, с. 103, с. 132, с. 202) помилки, неточності і повтори (с. 32, с. 64, с. 124).

Наведені вище зауваження мають дискусійний характер, не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Хотілося б ще раз підкреслити вагому практичну цінність рецензованої праці, добутки якої можуть бути використані під час укладання тематичних словників, в процесі викладання англійської мови у закладах вищої освіти, у курсах лекцій, тощо. Загалом дисертація є зразком збалансованої теорії й методології; містить добре обґрунтований вибір об'єкта і предмета вивчення та методів дослідження, чітко

сформульовану мету і завдань, які успішно розв'язані у процесі наукової розвідки; характеризується науковістю та аргументованістю результатів і висновків.

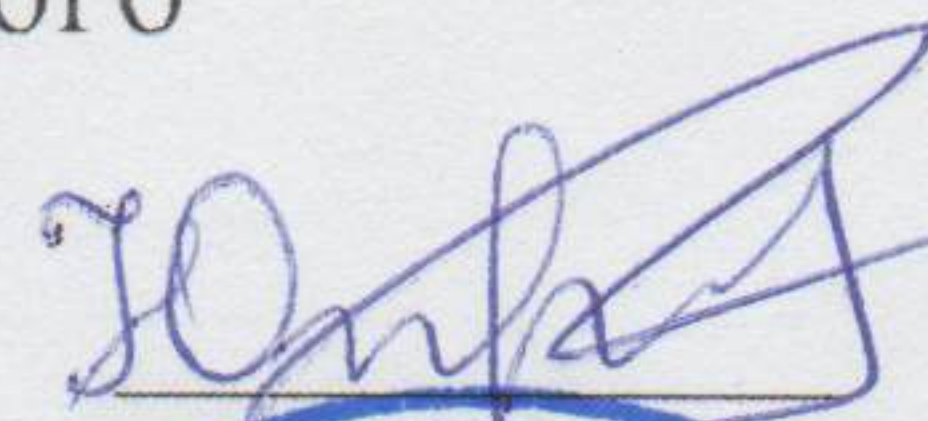
Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Шеремети Катерини Борисівни на тему «Структурно-семантичні та функційні особливості термінології фахової мови вищої освіти США» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 03 Гуманітарні науки. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Шеремета Катерина Борисівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

доцент кафедри англійської мови
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу,
кандидат філологічних наук, доцент

Юлія ГРИБНИК

